

LUCRĂRILE PENTRU PIAN ALE COMPOZITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN REPERTORIUL DIDACTIC AL ACADEMIEI DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE

WORKS FOR PIANO BY THE COMPOSERS FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA
IN THE DIDACTIC REPERTORY OF THE ACADEMY OF MUSIC, THEATRE AND FINE ARTS

ФОРТЕПИАННЫЕ СОЧИНЕНИЯ КОМПОЗИТОРОВ РЕСПУБЛИКИ МОЛDOVA
В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ РЕПЕРТУАРЕ АКАДЕМИИ МУЗЫКИ, ТЕАТРА И
ИЗОБРАЗИТЕЛЬНЫХ ИСКУССТВ

INNA HATIPOVA,

conferențiar universitar, doctor în studiul artelor,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

În articol sunt examinate lucrările pianistice, scrise de compozitorii din Republica Moldova din anii '30 ai secolului al XX-lea și până în prezent. În centrul atenției sunt piesele cantilene și de virtuozitate ale autorilor autohtoni, care formează repertoriul de bază al catedrei Pian de la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Opusurile examinate se deosebesc printr-o îmbinare armonioasă a principiilor structurale tradiționale clasice cu tematismul muzical, care se bazează pe particularitățile folclorului moldovenesc. În legătură cu aceasta sunt examinate piesele pentru pian ale compozitorilor Șt. Neaga, L. Gurov, A. Stârcea, S. Lobel, V. Zagorschi, V. Rotaru, Gh. Neaga, Z. Tkaci, O. Negruța, P. Rusu, Gh. Mustea, Gh. Ciobanu, M. Stârcea. O atenție deosebită se acordă determinării locului pe care îl ocupă lucrările în procesul dezvoltării potențialului creativ și tehnic al studenților.

Cuvinte-cheie: educație muzicală, interpretare pianistică, didactică pianistică, repertoriul didactic, lucrări cantilene și de virtuozitate, miniaturi pianistice, particularități modale și ritmice ale folclorului muzical moldovenesc.

In the present article the author considers the works for piano, created by the composers of the Republic of Moldova during a long historical period: from the 30's of the 20th century up to the present time. Attention is focused on the cantilena and virtuoso pieces of the native composers that firmly entered the pedagogical repertoire of the Piano Department from the Academy of Music, Theatre and Fine Arts. These works stand out due to a harmonious combination of traditional and classic forms and typical national musical themes, reflecting the peculiarities of Moldovan instrumental folklore. Works written by St. Neaga, L. Gurov, A. Stârcea, S. Lobel, V. Zagorskii, V. Rotaru, Gh. Neaga, Z. Tkaci, O. Negruța, P. Rusu, Gh. Mustea, Gh. Ciobanu, M. Stârcea are examined under this aspect. Particular attention is given to the determination of their role in the process of developing the students' creative and technical potential.

Keywords: musical education, piano performance, piano playing pedagogy, pedagogical repertoire, cantilena and virtuoso pieces, miniatures for piano, piano playing techniques, modal and rhythmic peculiarities of Moldovan musical folklore.

Realizările pedagogiei pianistice din Moldova și dezvoltarea interpretării concertistice, în special, a practicii de concurs, susțin în permanență interesul autorilor autohtoni pentru muzica pianistică. Din momentul creării pe teritoriul Republicii Moldova a primelor mostre profesionale pentru pian (anii '20–'30 ai sec. al XX-lea) și până în prezent compozitorii din țară au scris lucrări pentru pian în diferite forme și genuri. Opusurile pianistice ale autorilor moldoveni demonstrează diverse tendințe stilistice, variate tehnici de compoziție, diferite modalități de abordare a surselor folclorice.

O viață interpretativă activă a muzicii naționale de pian este asigurată, pe de o parte, de practica concertistică și de concurs, iar pe de altă parte, de includerea lucrărilor compozitorilor

din Republica Moldova în repertoriul didactic al secțiilor și catedrelor de pian în cadrul instituțiilor de învățământ muzical din țară, atât din veriga medie, cât și din cea superioară.

Repertoriul, după cum se știe, are un rol esențial în procesul de instruire a pianiştilor. De selectarea adecvată a repertoriului depinde, în mare măsură, diversitatea dezvoltării muzicale, estetice și pianistice a studentului. După cum menționează just S. Feinberg, ”noi ne învățăm pe acele lucrări, pe care le cântăm, ne învățăm pe acestea să dezvoltăm nu doar conținutul muzical, ci și măiestria pianistică, inclusiv cele mai mici detalii ale tehnicii de interpretare” [1, p. 205]. Totodată este evident, că alegerea repertoriului contribuie la lărgirea orizontului muzical, la relevarea și dezvoltarea individualității artistice a tânărului pianist, precum și la dezvoltarea aptitudinilor de muncă independentă.

Genurile muzicii pentru pian din Republica Moldova sunt ”adaptate” pentru soluționarea acestor probleme didactice în măsură diferită. Astfel, compozițiile polifonice, potrivite pentru utilizare în instruirea pianiştilor, sunt destul de puține în repertoriul componistic național. Printre sonatele și concertele pentru pian, care pot fi incluse cu succes în repertoriul pedagogic, indicăm doar *Concertul* pentru pian și orchestră de D. Fedov, *Sonata F-dur* de V. Zagorschi și *Sonata-improvizație* de V. Rotaru. Dar lista creațiilor cantilene și de virtuozitate ale compozitorilor din Republica Moldova, recomandate pentru includerea în practica didactică a instituțiilor de muzică, este mult mai amplă. Ea conține piese de pian ale lui L. Gurov, Șt. Neaga, A. Stârcea, S. Lobel, V. Zagorschi, V. Rotaru, Gh. Neaga, Z. Tkaci, S. Lungul, O. Negruța, C. Rusnac, P. Rusu, Gh. Mustea, V. Beleaev, Gh. Ciobanu, M. Stârcea. Ne referim la piese și cicluri de miniaturi publicate, creații de forme ample: suite, poeme, scherzo, fantezii. Fiind orientate spre principiile compozițional-dramaturgice din muzica universală, ele se deosebesc totuși prin utilizarea mijloacelor limbajului muzical specifice folclorului moldovenesc. ”Bazându-se pe intonațiile folclorice și formulele ritmice caracteristice pentru dansurile populare, compozitorii utilizează pe larg imitarea procedeelelor tradiționale ale interpretării lăutărești (sonoritatea viorii, țambalului, naiului, cavalului și altor instrumente ale orchestrei populare, metodele tipice de emiterie a sunetelor și particularitățile facturii)” — subliniază E. Gupalova [2, p. 221]. Aceste opusuri sunt, de regulă, exemple ilustrative ale genului, se diferențiază prin caracteristici plastic-emoțive, prezintă o valoare artistică marcantă, precum și contribuie la soluționarea diferitor sarcini care apar în procesul de instruire la pian.

Evident că divizarea în două grupuri a repertoriului pianistic național (piese de virtuozitate și cele cantilene) este într-o anumită măsură convențională, deoarece în orice lucrare pot fi diferite tipuri, uneori chiar contrastante, de tematism muzical, de factură și organizare a tempoului. Cu toate acestea, în fiecare piesă există un tip predominant de imaginație artistică și o modalitate respectivă de structurare a materialului muzical, care permite utilizarea acestei creații muzicale pentru realizarea unor obiective metodico-pedagogice: dezvoltarea aptitudinilor de interpretare a cantilenei sau perfecționarea tehnicii pianistice de virtuozitate.

Piesele cantilene și cele de virtuozitate ale compozitorilor autohtoni, utilizate în repertoriul instructiv-didactic al AMTAP, au fost create preponderent în cea de-a doua jumătate a secolului XX. Acestea poartă amprenta stilistică și genuistică a timpului și reflectă etapele cele mai importante ale evoluției artei muzicale din perioada istorică investigată. Timpul scrierii lor s-a reflectat, mai întâi, în limbajul muzical al lucrărilor pentru pian, în alegerea de către compozitori a mijloacelor de exprimare artistică. Astfel, pentru creațiile din anii '30-'50 ai secolului XX sunt proprii caracterul optimist, luminos al muzicii, conceptul tonal clasic, legătura

strânsă cu tradițiile folclorului muzical moldovenesc. Un loc principal revine pieselor-schițe cu scene din viața populară cotidiană (*Basarabeasca* de Șt. Neaga, *Rondo* de S. Lobel).

În compozițiile pentru pian din anii '60-'70 se diversifică structura plastic-emoțională, devine mai complicată structura scriiturii pianistice, iar stilul componistic al autorilor se individualizează în mod vădit (piesele semnate de Gh. Neaga, S. Lungul, P. Rusu, Gh. Mustea).

O mare parte din compozițiile de la sfârșitul secolului XX – începutul secolului XXI se deosebește prin tendința individualizării realizării artistice a conceptului, prin folosirea diverselor tipuri de tehnici componistice moderne, prin înnoirea genurilor tradiționale, precum și prin îmbogățirea limbajului muzical (miniaturile lui A. Luxenburg, V. Beleaeu, Gh. Ciobanu).

Factor comun tuturor pieselor cantilene pentru pian ale compozitorilor din Republica Moldova este unitatea structurii plastic-emoțive a miniaturilor examinate, dispoziția *lirică* a muzicii, caracterul ei liniștit, sincer. Totodată, lumea emoțiilor lirice, care și-au găsit reflectare în cantilene, este deosebit de bogată și variată.

Astfel, *Cântecele de leagăn* ale lui L. Gurov și Z. Tkaci, *Preludiul As-dur* de A. Stârcea pot fi calificate drept piese cu caracter *lirico-cantabil*. Apropiate de ele sunt și creațiile cu caracter *epico-narativ*, cum ar fi, de exemplu, *Cântecul de leagăn* al lui V. Zagorschi, *Povestirea* de Z. Tkaci sau *Balada* de P. Rusu. Încă o varietate a imaginii lirice prezintă lucrările de tip *elegiac*, care se dezvoltă în *Poem* de S. Lobel și *Amintiri* de A. Luxenburg. Acest grup de miniaturi pentru pian este completat de creații *meditative*, prezentate prin miniaturile *Peisaj* de A. Luxenburg și *Natură statică cu flori, melodii și armonii* de Gh. Ciobanu. În miniaturile lirice pentru pian își găsesc reflectare și imaginile naturii, cum ar fi, de exemplu, în piesa sus-numită a lui A. Luxenburg. Cu deosebită finețe tablourile naturii sunt transfigurate artistic în piesa *Popas în codru* de Gh. Mustea.

O trăsătură distinctivă a pieselor cantilene este utilizarea particularităților *modale*, tipice pentru folclorul moldovenesc. Aceasta se manifestă în utilizarea modurilor frigic, lidic, doric, mixolidic, a construcțiilor modale cromatice (cu secundă mărită) și a altor forme modale.

Sprîjinindu-ne pe analiza lucrărilor de virtuozitate ale compozitorilor din Republica Moldova, care sunt incluse în repertoriul studenților catedrei Pian a AMTAP, concluzionăm că interpretarea acestor opusuri necesită o *dexteritate mano-digitală* deosebită. Astfel, *Jocul haiducesc* de Gh. Mustea se construiește pe o formulă destul de răspândită în factura pieselor și studiilor de virtuozitate — *intervale frânte*. Tehnica executării lor presupune o bună posesie a abilității de a face mișcări rotative cu mâna. Figurațiile armonice poziționale din trei sunete din *Preludiul es-moll* de A. Stârcea reprezintă un exemplu de tehnică mano-digitală care poate fi numită *arpegii desfășurate*. Dificultatea acestei piese constă în utilizarea de către compozitor a intervalurilor largi și schimbul frecvent de poziții, ce poate fi realizat doar de mâini mari și elastice. Lucrul asupra unor creații cum sunt *Scherzo* de S. Șapiro, *Studiu-impromptu* de V. Zagorschi, *Scherzo* de S. Lungul contribuie la dezvoltarea ulterioară la studenți a dexterității în executarea *pasajului*. Astfel, *Joc* de Șt. Neaga, *Rondo* de S. Lobel, *Nuvela* și *Fantezia* de V. Zagorschi, *Impromptu*, *Improvizație* și *Toccatina* de V. Rotaru, *Scherzo* de O. Negruța, *Joc ciobănesc* de P. Rusu sunt exemple reprezentative de utilizare a dexterității mano-digitale.

O altă trăsătură distinctivă a lucrărilor de virtuozitate ale compozitorilor din Republica Moldova se referă la apropierea de stilul *folclorului moldovenesc*. Materialul muzical al acestor opusuri, în majoritatea lor, include specificul genuistic al principalelor varietăți de dansuri populare. În mișcarea dansantă a temelor principale din piesele *Joc* și *Basarabeasca* de

Șt. Neaga, *Toccata* de Gh. Neaga și *Scherzo* de S. Lungul se întrevăd elemente ale dansurilor moldovenești *bătuta* și *bătuta-hora*. Desenul ritmic din acompaniament în asemenea lucrări ca *Rondo* de S. Lobel, *Impromptu*, *Improvizație* și *Toccatina* de V. Rotaru, *Improvizație* de O. Negruța corespund formulelor ritmice tipice pentru *sârba* moldovenească. În figurile ritmice ale acompaniamentului în *Scherzo* de S. Șapiro, *Joc haiducesc* de Gh. Mustea, *Joc ciobănesc* de P. Rusu și *Scherzo* de O. Negruța compozitorii utilizează formulele ritmice caracteristice *ostropățului*.

Astfel, piesele cantilene și cele de virtuozi ale compozitorilor din Republica Moldova ocupă un loc important în repertoriul didactic al catedrei Pian de la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Totodată, aceste opusuri contribuie la dezvoltarea potențialului creativ și tehnic al studenților. În general, este evident că perceperea adâncă a caracterului național al muzicii, expresivitatea imaginilor plastice, profunzimea emoțiilor în compozițiile pentru pian ale autorilor moldoveni contribuie la activizarea auzului, a gândirii muzicale la tinerii pianiști, adică la siguranță, la naturalețea interpretării și la posedarea unei arte interpretative pianistice de nivel superior.

Referințe bibliografice

1. АЛЕКСЕЕВ, А. О пианистических принципах С. Е. Фейнберга. В: *Мастера советской пианистической школы: очерки*. Под ред. А. Николаева. Москва, 1961, с. 204–237.
2. ГУПАЛОВА, Е. Систематизация современного отечественного фортепианного репертуара Республики Молдова: общая панорама. In: ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE. *Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice*, 2011. Chișinău, 2011, pp. 217–222.